

LECKÉK ÓBUDÁN

Óbuda, ahol hajdanán csak a Flórián tértől a kőkápolnáig tucatnyi hűskocsmá volt, s az arnyas-hűs udvarok mélyén ecetfa zöldellt és leánder illatozott; Óbuda, az édes-bús álmod városá nincsen többé, úgy ellibbent, mint valami látomás.

Girbegörbe macskaköves utcái, akárcsak a sppedt, omló vakolatú házak elmúltak végérvényesen, csak az öregek emlékeiben élnek. Az ő szemük minden filmnél élesebben őrzi még a régvolt Óbudát, de a tízeleates panelházak betondzsungelében ők már eltűnének.

Óbuda nevének más-más jelentése van az egymást követő nemzedékek tudatában. Van, aki csak a konflisos-korcsmaházaz Óbudára gondol, ahol minden este szőlő szőlő. Egy-egy kép ez, rossz, idilli oajnyomat a századforduló idejéből. Az én emlékezetemben a másik Óbuda él elevenen, s benne a *cegal* meg a *Hatház* valósága. S nem áhítom vissza a pisla, csámpás házak romantikusnak tetsző küllemét. Láttam én s emlékszem, mit takartak ezek a hangulatos díszletek. Nyirkos lakásokat, ahol penész nyílt a falakon, s az ecetfák hűse alatt volt a közös csap vagy kút, ki-ki onnét hordhatta kannákban, vödörben a vizet. S nemkülönben a közös arnyékszék is ott volt e hangulatos kis udvarokon.

A patinásnak látszó macskaköves óbudai utcák nincsenek többé, a kocsmaházak emléke is jobbára dalokban, valamint Krúdy Gyula műveiben él tovább, nosztalgikusan idézve azt, ami talán sosem volt. A romantikának vége. Óbuda nevének új jelentése van: a fiatal nemzedékek csak a szétvert házak romjai felett tánázkodó kamaszvárost látják. A főnixmadárként megújuló Óbudát.

I.

Óbuda igazi történelmi múltját és rangját elfölte, s feledtette sok szentimentális kacat és talmi cifraság, amit ráhajigáltak. Hogy mennyi hazugság van ebben a régi Óbuda-képben, csak éppen azok nem tudják, akik siratják.

Am a ma Aquincumként ismeretes polgárváros látható maradványainál sokszorta nagyobb római katonaváros, a *castrum* és a *canabae* föl nem tárt s elpusztult emlékeit kevesen sajnálják. Arról is ritkán esik szó, hogy Óbuda *milyen becses helye a magyar történelemnek*. A gesták és más középkori oklevélforrások egyértelműen tanúsítják, hogy valahol, itt a Bécsi út fölött kellene megkeresni a hajdani Fejéregyház maradványait. Azt a templomot, amelyet Árpád sírja fölébe emeltek. De ugyancsak Óbudán, pontosan meghatározható helyen a föld alatt hever az Anjou királyné-asszonyok palotája; részben kiásták, de a negyvenes években vissza is temették. A tavaly elbukkant klarissza és ferences klostromok méretei is a hajdani város jelentőségére figyelmeztetnek. Ugyancsak elgondolkodtató az Árpád-hídfő térségében lelt, XIII. század magyar település nyoma, s az onnét alig száz méterre a föltárt avar temető.

Óbuda nem csupán a tervezőknek és építőknek adott leckét. A régészeti kutatás és műemlékvédelem itt csaknem olyan jelentőségű feladatokat kapott, mint a budai Vár vagy Esztergom, illetve Visegrád föltárásakor. Csupán a kutatásra váró terület nagyobb, s egyben bonyolultabb is, mert egymás alatt és fölött hevernek a különböző történelmi korok emlékei. A terület történelmi fontosságát nehéz megbecsülni: itt tisztán látszik a szinte következetes településkontinuitás, e tájon egymás után remek szálláshelyet lelték a hosszabb-rövidebb ideig megtelepült népek, s mindenik fontos katonai, politikai szerepet szánt Óbuda településselődjeinek. Elég földidézni, mi minden volt e tájon, a keltáktól kezdve Zsigmond koráig.

Az ezredéves idők föltárható emlékeit gondosan megkultatták a régészek. A tetrapylon elvesztésének árán az illetékesek is rádöbbentek, hogy az óbudai löszös agyagból előkerülő romok nem holmi díb-

dáb kövek, de olyan becses történelmi emlékek, amelyeket kötelességünk föltárni, s továbbadni az eljövendő nemzedékeknek. Lényegében tisztázódott, hogy amit csak lehet, meg kell őrzeni s minden régészeti emléket bele kell illeszteni a városképbe. Így hát a leleteket visszatemettük, s most várják a végleges föltárára kedvezőbb időt.

2.

A városrendezés két lazán összefüggő területet hagyott meg az elmúlt két évszázad Óbudájából. Rezervátumnak nevezik e részeket, és a szó jelentésében még a szándék is bennerejlik: fönn akarják tartani eredeti mivoltában. Ide tartozik a Fő tér, pontosabban a Zichy-kastély és megíhitt kisvárosi környezete, valamint innét északra a Selyemgombolyító épülete, amely ritka szép ipartörténelmi emléke. Lényegében a klasszicista ihletésű zsinagóga és a barokk katolikus templom környezetében, az Árpád-hídfőtől délre terül el a rezervátum másik fele. Alaposan megfontolták, mit érdemes és szükséges őrzeni, fönn tartani a régi Óbudából; olyan épületek vannak itt, amelyek fontos tanúai a városrész újkori történetének. Am elég-e a megfontolt elhatározás? Eldölt-e már, hogy a „rezervátum” épületei milyen célokat szolgáljanak?

Sokan afféle magyar Grinzinget képzeltek ide. Vendéglátóipari vállalatok, földművelés-vezetkezők és tézések örömmel magukévá tennék a magyar Grinzing ötletét. Csak éppen pénzük nincsen hozzá. A kiszemelt és számításba jöhető épületekben egyelőre lakások vannak, s azokban emberek, családok élnek. Legtöbb házban még a régi Óbudát idéző körülmények között, szűkösen és nem összkomfortos környezetben, mint a tízeletes panelházak lakói. A Grinzing attrakció érdekében e lakások árát kellene megváltani, s ott-hont adni azoknak, akik valóban rezervátumban élnek itt, bennszülöttek a civilizáció közepén és már torkig vannak a romantikával. Ők is szeretnék emberi körülmények között élni, ennyi az egész. Amint a költségekre fordult szó, az érdekelt vállalatok és gabinesek tüstént visszazoktak: inkább ne legyen magyar Grinzing és Óbuda-romantika.

S bizony e rezervátumban élő, mintegy másfél száz család másként látja a jövendőt, miután a kerület vezetői nyílt várospolitikát folytatnak. A rezervátum terveit minden alsó és felső fórumon jóváhagyták, s például a Tanuló utcában levő családokat már régen értesítették a szanárlásról. Ők már csak azt várják, hogy mikor költözhetnek, s nemigen törődnek azzal, hogy lesz-e magyar Grinzing.

A Selyemgombolyítóval valamikor régen szükséglakásokat csináltak, de az épület ma már üresen áll. Volt lakóinak otthont adott a kerületi tanács. Még mindig nincsen gazdája a becses műemlék épületnek, noha bizonyára célszerűbb, s jellegének megfelelőbb helyet kaphatott volna itt az iparág emlékeit őrző Textilipari Múzeum. Sajnos nem így történt. A textilipar emlékeit gyűjtő és bemutatni jeles intézménynek a hajdani zsinagóga épülete kellett, az a gyönyörű klasszicista remek-lés, amelyet nem kevés költséggel most restauráltak. Mint valami különös szép ékszer ragyog a Duna-parton, s minden másnak, de elsősorban színháznak inkább elképzelhető lett volna, mintsem a régi textilgépek kiállítóterméne.

Elképzelhető lett volna — mondom —, de a műemlékvédelmi törvény durva megsértésével átalakították a templom belső architektúráját. A nemes ívű falak harmóniáját és arányos térhatását örökre tönkretették, ugyanis két szintet építettek benne.

A jövendő óbudai városközpontba szánt művelődési palota egyelőre csak maketten áll. A lélekszámban gyarapodó városrésznél — de Budának is — nagyobb haszna lett volna abból, ha nem teszik tönk-

re, de színházzá alakítják a szép klasszicista műemlék épületet.

3.

A Zichy-kastély nagyobbik részében raktárak vannak, ám lovárdának is beillő sok-sok termel jőszerivel üresen állnak. *Kényelmesen elférne itt a Fővárosi Földhivatal*, kár volna felköltöztetni a Szentháromság utcai barokk palotába, a volt budai városháza épületébe.

A Zichy-kastély üres termeiben a kerületi tanács igyekszik szép, okos terveit megvalósítani. Nem hangzatos nagy szavakkal, de kitartó munkával, egyebek között ide gyűjti az elmúlt Óbuda még föllelhető maradék tárgyi emlékeit. Ezt a helytörténelmi kiállítását bárki megírhatja. A hozzáértő buzgalom és Óbuda szeretete hozta létre, valamint egyik elnökhelyettes mindenkit meggyőző érvei, s nem utolsósorban a munka.

Itt, a Fő téren áll a hajdani Bródy-kávéház épülete. Hírlik, hogy a Sipos halászcserda szeretne ide települni, mivel régi lakhelyét kinötte. Mindenesetre eredeti és hiteles, s nem olyan fából vaskarika vállalkozásnak ígérkezik, mint a *Vasmacska* és a *Postakocsi* című intézmények igyekezete. Leri róluk, hogy csinálmányok. Krúdy bizonyára egy kisfröcsöt sem rendelne ilyen helyeken, nemhogy oda járogatna.

Szomorú volna Krúdy Gyula, akárcsak bronzba öntött árva szoborháza, itt a Korvin Ottó téren, hiszen az utolsó lakóházában élő családok már régen és ezerszer elátkozták azt a hírlapírót, aki arról cikkezett a *Magyar Nemzet*-ben: meg kellene hagyni ezt a házat a magyar irodalom legszomorúbb emlékhelyének. Mi legyen a házzal? Ezt még senki nem tudja.

4.

Lelkes beszámolót olvasok: „Panelfalban régi kapu.” Nem új tervről van szó. Hiszen a kerület vezetőinek köszönhető, hogy a régi óbudai házak egyszerűbb barokk ihletésű kapuköveiből, ablakereteiből egyáltalán megmaradt valami. Nem engedték elhordani az értékesebb faragásokat. Valaki azt javasolta, hogy a köveket, mintegy díszítőelemként kellene felhasználni, csak-csak föloldanak a tízeletes falfelületek sivár unalmát. Bevallom, nem hiszem, hogy ezek a szerény kövecskék valamit is változtatnának ezen. Más kéne ide, a betonszungelbe.

Szobrok, amelyekben a régi Óbuda sem szűkölködött. S ezeket akkor emelték, amikor a Zichyek már nemcsak földművelőket hoztattak Würtembergiából, de mindenféle mestereket is szívesen láttak. A XVIII. század derekán kezdődött el a város csinosítása, akkoriban volt a Zichyek építési felügyelője, majd udvari szobrásza, később pedig udvarmestere a magyar barokk szobrászat egyik méltatlanul elfeledett mestere, Bebó Károly. Számos műve ma is látható: jobbára finoman faragott oltárok Óbudán, Zsámbékon, Budaörsön, Dunabogdányban, s tán még Vácot is. Sok más budai egyház oltárával együtt a Mátyás-templom szőszékét is ő faragta. Óbudán állt még két köztéri szobra is: az egyik a Flórián téren, a másik a hajdani Szentlélek téren. Nem voltak rekművek ezek, mégis becses alkotásai a magyar barokk művészetnek. Amikor megépült az Árpád-híd, a szobrokakat lebontották. A két kompozíció szétszedett darabjai: az alakok, valahol a Kiscelli-kastély kőtárában, az alapzatok pedig a Zichy-kastély udvarán hevernek, és arra várnak, eszébe jut-e valakinek, hogy mégiscsak érdemes lenne például ezeket a műveket helyreállítani az új Óbudán. Végtevére: barokkszoboralkotásokban sem vagyunk oly gazdagok, hogy lemondhatnánk róluk.

Óbudán napjainkban új honfoglalás zajlik le itt is. A következő feladat: az új településekre jellemző svárságot miként lehet megtölteni emberi tartalommal.